

بسمه تعالی

پارک علم و فناوری استان فارس خبرنامه شماره ۶

امروز پدافند غیرعامل برای ما مهم است. بخش‌هایی دارند انجام می‌دهند، سپاه هم کارهای خوبی کرده، مطلع هستیم. اما در عین حال باز بایستی کار کرد، تلاش کرد و این امکانات را در اختیار پدافند غیرعامل قرار بدهید.

«مقام معظم رهبری مدظله العالی»

حیات نظامی پیامبر اسلام (ص)

حیات نظامی پیامبر اسلام (ص) را می‌توان به سه دوره تقسیم‌بندی نمود:

الف- دوره آماده‌سازی و زمینه‌سازی (دوران بعثت در مکه).

ب- دوره جنگ‌های تدافعی و دفاع از حق و عقاید برحق خود که از سال دوم هجرت آغاز می‌شود و تا پایان جنگ احزاب (سال پنجم هجرت) ادامه می‌یابد.

ج- دوره جنگ‌های رهایی‌بخش، گسترش دعوت، تکامل جنگ‌ها و عملکرد نظامی آن حضرت و یارانش که از جنگ احزاب تا پایان حیات پیامبر اسلام (ص) به طول انجامید.

ویژگی‌های مهم راهبردی جنگ‌های پیامبر اسلام (ص)

از برجسته‌ترین ویژگی‌های راهبردی جنگ‌های پیامبر اسلام عبارتند از:

۱- انجام جنگ به عنوان «تکلیف» و «وظیفه» برای تحقق اهداف برتر انسانی و الهی.

۲- رعایت اصل قداست جنگ و عبادت بودن جنگ.

۳- دفاعی بودن جنگ‌های پیامبر اسلام (ص) با فرماندهی برجسته و نمونه، دوراندیش و آگاه به فنون رزم و جنگ.

۴- تکیه بر روحیه و انگیزه به عنوان دو عامل اساسی پیروزی در جنگ و جهاد.

۵- ابتکار عمل و طراحی نقشه‌های سازماندهی و تصمیم‌گیری سریع و فوری.

۶- تکیه بر فناوری نظامی و استفاده از بهترین و پیشرفته‌ترین سلاح‌های زمان در جنگ و به ویژه تلاش برای رسیدن به خوداتکایی و خودکفایی تسلیحاتی.

۷- رعایت شور و شوق انقلابی در جنگ‌ها.

۸- تکیه بر نیروهای جوان و استفاده از نظرهای آنان و بها دادن به آن‌ها حتی در فرماندهی نظامی و جنگی.

۹- حرکت در شب و ضربه زدن در صبحگاه و هنگام فجر (سپیده دمان).

۱۰- هجوم سریع و حمله برق‌آسا.

۱۱- به کارگیری جنگ‌های نامنظم و خیابانی با رزم شهری بر حسب اقتضانات (پیروزی در جنگ خیابانی بر ضد یهود در مدینه و طائف).

۱۲- ابداعات و به کارگیری شیوه‌های جدید در جنگ نظیر حفر خندق در جنگ احزاب و استفاده از بلندی به عنوان یک نقطه امن در جنگ.

در خبرنامه شماره ۵ با نگاهی به پدافند غیرعامل در گذر زمان به رویدادهایی مهم مربوط به قرون گذشته در این زمینه پرداختیم. یکی از برهه‌هایی از تاریخ که برای ما ایرانیان مسلمان حائز اهمیت است زمان صدر اسلام است. خواهیم دید که چگونه سرداران باهوش صدر اسلام از دانش پدافند غیرعامل بهره‌مند بوده و به چه صورت به اهداف خود دست یافته‌اند. در ادامه بحث به موضوع جهاد در اسلام با رویکرد پدافند غیرعامل می‌پردازیم.

جهاد در اسلام با رویکرد پدافند غیرعامل

از دیدگاه اسلام جنگ دو چهره دارد: چهره زشت و زیبا. زشت، جنگ اصلی است که با هدف تهاجم و تجاوز و فتنه‌جویی همراه باشد. چهره زیبای جنگ، جنگی است که برای دفع تهاجم و برچیدن دامن فتنه و دفاع از عقیده و آزادی و استقلال و حاکمیت دین خدا باشد که در اسلام تحت عنوان «جهاد» مطرح است. اسلام طرفدار صلح و همزیستی مسالمت‌آمیز با تمام ملل دنیاست. در صورتی که طرف مقابل نیز خواهان همزیستی مسالمت‌آمیز و شرافتمندانه باشد. اما اگر مستکبران عالم بخواهند از ملت‌ها سلب آزادی کنند و شرافت و کرامت انسانی ملت‌ها را پایمال کنند و بر معتقدات و استقلال و آزادی آنان تجاوز نمایند، ایستادگی در برابر آنان نه تنها نکوهیده نیست بلکه واجب و ضروری است. علاوه بر رفع ظلم و ستم، دفاع از محرومان و مستضعفان در بند، برداشتن موانع تبلیغ اسلام، حفظ امنیت و استقلال سرکوب فتنه‌جویان و آشوب‌گران و مقابله با متجاوزان و مستکبران از اهداف جهاد در اسلام به‌شمار می‌رود. از این رو جهاد (ابتدایی و دفاعی) از میان واجبات دینی، نقش کلیدی را ایفا می‌کند. جهاد اسلامی، دارای هدف‌هایی بس مقدس و والاست که همین ویژگی موجب برتری آن از دیگر جنگ‌ها می‌شود. برخی از این هدف‌ها عبارتند از:

الف- براندازی شرک و برداشتن موانع تحقق ارزش‌های بعثت.

ب- مبارزه با تبه‌کاران و گمراهان.

ج- پاسداری از نظام و ارزش‌های الهی.

جهاد در اسلام دارای روش‌های مختلفی است که یکی از اصولی‌ترین این روش‌ها دفاع غیرعامل است که در طول جنگ‌های مختلف تاریخ مورد استفاده بشر قرار گرفته است.

ابعاد سیره و اندیشه نظامی پیامبر اسلام (ص)

هرچند پیامبر اسلام خدا (ص) به تمام معنا یک اندیشمند برجسته در تمامی زمینه‌های معرفتی، عملی و اجتماعی، سیاسی و نظامی بود و سیره آن حضرت نشأت گرفته از وحی و اندیشه متعالی آن بزرگوار بود، به برخی موارد مبانی اندیشه و سیره آن حضرت در باب امور نظامی و دفاعی جامعه اشاره می‌شود.

۱- یکی از برجسته‌ترین ویژگی‌های حیات پیامبر اسلام (ص)، رهبری و فرماندهی نظامی اوست که کمتر مورد توجه نویسندگان قرار گرفته است. سرلشکر محمود شیب در کتاب «الرسول قائد» در این مورد می‌نویسد: سرانجام به این نتیجه رسیدیم که شخصیت نظامی پیامبر اسلام (ص)، در لایه‌های دیگر عظمت‌ها و ارزش‌های والای آن بزرگوار، پنهان و مکتوم گردیده است.

۲- کفایت و کاردانی نظامی، طراحی نقشه‌ها، تدوین راهبردها و اجرای تاکتیک‌های نظامی.

۳- رعایت اصل آزادی، آزادگی و آزادی منشی در جنگ‌ها و برخوردهای نظامی.

۴- هدفدار بودن برخوردهای نظامی و اینکه پیامبر اسلام (ص) بر اهداف و مقاصد برتر و متعالی یعنی آزادی انسان‌ها از قیدها و بندهای بشری، نشر و گسترش دین خدا و آیین حق و برقراری عدالت و صلح در جامعه بشری «لتكون كلمة الله هي العليا» تاکید داشت.

۵- تکیه بر اصل صلح و جنگ را ابزار حق و صلح و عدالت دانستن.

۶- رحمت بودن برای جهانیان، در میادین جنگی و در برخورد با دشمن نمونه‌های رحمت الهی و عظمت خداگونه بود.

۷- استفاده از ابزار مشورت و به ویژه یاران برجسته خود، در مورد نحوه جنگ، برخورد با دشمن، شیوه‌های رزمی و غیره.

۸- ابتکار عمل هم در بعد راهبردی و هم در بعد تاکتیک و رزمی.

۹- ایثار، استقامت، شهامت و فداکاری تا پای جان.

۱۰- ابعاد و ویژگی‌های فرماندهی مدبرانه شامل تصمیم‌گیری سریع و صریح، شجاعت و شهامت فردی.

اراده نیرومند و استوار، آشنایی به فنون رزم و اصول جنگ، آشنایی به شیوه‌های تدافعی که امروز از آن به عنوان دفاع غیرعامل یاد می‌شود و نظری اجمالی بر اندیشه نظامی و دفاعی در قرآن و اسلام از «حفظ عقیده و ایمان، عدالت، حقوق و آزادی‌های اساسی انسان، جان و مال او» تشکیل می‌دهد. لذا حرکتی از نظر اسلام و قرآن در بعد نظامی تجویز می‌شود که حالت دفاعی و تدافعی داشته باشد. حال این حالت دفاعی با دفاع از عقیده، جان، ملت و متعلقات آن است (جهاد دفاعی) یا دفاع از آزادی بشری و حقوق انسانی (جهاد رهایی بخش). بنابراین جهاد رهایی بخش نیز خود، نوعی دفاع است که برای حفظ حقوق و آزادی نوع بشر انجام می‌گیرد. به تعبیر آیت الله طالقانی قرآن و آیات را که در نظر می‌گیریم، می‌بینیم که در آیات قرآن هر جا کلمه «قاتلوا» و «جاهدوا» است، دنبال آن این قید است، این جمله است که «فی سبیل الله» بنابراین «سبیل الله» جنبه تدافعی و دفاعی و مقدس به جهاد اسلام می‌دهد. قرآن خود، مبنای جهاد و جنگ را بر دفاع می‌گذارد: چنانچه خداوند گروهی از مردم را با گروهی دیگر دفع ننماید، همانا زمین دچار فساد می‌شود. بنابراین برای جلوگیری از فساد زمین «دفاع» امری ضروری و حیاتی

است. یکی از روش‌های تدافعی که از دیرباز توسط بشر مورد استفاده قرار گرفته و امروز به صورت یک علم به کار می‌رود دفاع غیرعامل یا پدافند غیرعامل است.

ارزش‌های اسلامی مرتبط با دفاع غیرعامل

در قرآن کریم می‌توان ارزش‌های اسلامی مرتبط با دفاع غیرعامل را جستجو کرد: ضرورت و اهمیت جهاد با دشمنان اسلام؛ لزوم داشتن همه نوع آمادگی برای دفاع از خود و سرزمین اسلامی؛ شیطان شناسی، معنی، ابعاد و مصادیق آن، خصوصیات شیاطین، شیوه‌ها و روش‌های نفوذ شیاطین؛ لزوم دفاع و دفع طاغوت‌ها؛ لزوم وحدت رهبری در جهاد با کفار؛ جهاد در همه صحنه‌ها؛ معنای فتنه و ضرورت مقابله با آن؛ آمادگی برای ایستادگی در مقابل سختی‌ها؛ اهمیت حکومت و نقش آن در کشور داری و مبارزه با دشمنان؛ لزوم حفظ اسرار مسلمین و عدم ارتباط با کافران و خویش‌نژادان در حفظ اسرار؛ لزوم مشورت و جمع‌بندی نظرات و آراء گوناگون، حتی در زمینه جهاد و دفاع؛ نعمت امنیت؛ ثابت قدم بودن در ایمان، صبر و استقامت در راه خدا؛ ایمان و استقامت، دو عامل سعادت و دو اسباب لازم در هر کار؛ اهمیت صلح و آشتی مابین ایمان آوردگان؛ وظیفه دفاع از کیان اسلام به قدر توانایی هر کس؛ لزوم دقت در خبر و منبع خبری برای مسلمانان برای جلوگیری از بروز هرنوع مشکل و زحمت اشاره قرآن کریم به سور (برج و باور) که بین مؤمنان و منافقان وجود دارد؛ لزوم اقامه عدل و مقابله با گردن کشان؛ دست‌کم نگرفتن دشمن؛ برکات ایمان و تقوا؛ امدادهای الهی در مقابله مومنین با کافران؛ دعا و ابعاد آن و نقش آن در زندگی و حفظ خود و سرزمین و مبارزه و دفاع با دشمن.

جایگاه پدافند غیرعامل در اسلام

۱- قرآن کریم: تعلیم ساخت زره به حضرت داوود (ع) جهت در امان بودن از آسیب جنگ با کفار.

۲- عملکرد رسول مکرم اسلام (ص) از شگردهای اختفا که از اصل پدافند غیرعامل است. در جریان هجرت و مخفی شدن در غار ثور.

۳- تاکید حضرت علی (ع) در نامه ۱۲ نهج البلاغه آن حضرت که می‌فرمایند: قرارگاه‌های خود را در دامنه کوه‌ها یا در کنار رودها احداث کنید زیرا در برابر تهاجم دشمن شما را حفاظت می‌کند.

۴- استفاده از مزیت ارتفاعات و مراقبت از نقاط نفوذ دشمن در جنگ‌ها از جمله جنگ احد.

۵- کندن گودال پیرامون شهر مدینه در جنگ خندق و جنگ‌های صدر اسلام وجود مبارک پیامبر اسلام (ص) به مدیریت نظامی مفهوم واقعی بخشید و از انواع روش‌ها و تاکتیک‌های جنگی و بهره‌گیری مؤثر از زمان، مکان و موقعیت مناسب در غزوات در جهت رویارویی با دشمن و شکست آن استفاده می‌کرد. از جمله روش‌های مورد استفاده در جنگ‌های تهاجمی و تدافعی صدر اسلام بهره‌گیری از شیوه‌های دفاع غیرعامل است که به شکل‌های مختلف در غزوات مورد استفاده قرار گرفت.

منبع: رئیس‌ساداتی، س. ۱۳۹۵. جهاد در اسلام با رویکرد پدافند غیرعامل.

ویژه‌نامه هفته پدافند غیرعامل، نشریه چشم‌بیدار، ۳۴-۳۷.